

בס"ד, כ"א חשוון התשפ"ו

זבחים נ"ט – מיקום המזבח, דין מזבח פגום, ומחלוקות על מידות מזבח משה

שאלות:

1. האם הכיור עמד בין המזבח וההיכל?

הוכחה לשיטת רבי יוסי הגלילי ממיקום הכיור

הגמרא ממשיכה את הדיון מהדף הקודם. **רב שרביא** מנסה להוכיח מברייתא שלדעת **רבי יוסי הגלילי** כל המזבח עומד בצפון.

○ **הלימוד מהפסוקים: רבי יוסי הגלילי** מיישב שתי מגבלות מהפסוקים:

1. המזבח צריך לעמוד "פתח אהל מועד", כלומר שלא יהיה דבר חוצץ בינו לבין הפתח.

2. הכיור צריך להיות "בין אהל מועד ובין המזבח".

מכאן הוא מסיק שהכיור צריך להיות בין ההיכל למזבח, אבל לא מול הפתח. בנוסף, לומדים מהפסוק **"וְשַׁחַט אֹתוֹ עַל יָרֵךְ הַמִּזְבֵּחַ צֶפֶנָה"**, שהמילה **"צֶפֶנָה"** (במקום צפון) באה ללמד שהצד הצפוני צריך להיות פנוי מכלים לצורך השחיטה. ואין אפשרות למקם שם את הכיור.

מכל המגבלות הוא מסיק שהיה צריך למקם את הכיור "בין האולם ולמזבח, משוך קימעא כלפי הדרום" – כלומר, לא ממש בין האולם למזבח, אלא דרומית למזבח, לידו.

○ **ההוכחה:** הגמרא מנתחת את ההוראה "משוך כלפי הדרום". היא טוענת שאם המזבח היה עומד בדרום או במרכז, היה מספיק מקום פנוי בדרום, בין ההיכל למזבח שהוא לא מול הפתח (ואפילו לא מול פתח האולם). המצב היחיד שבו אין ברירה אלא למשוך אותו דרומה, ככה שלא יעמוד ממש בין המזבח לפתח, הוא אם המזבח כולו תופס את כל החלק הצפוני, ולא נשאר מקום להניח את הכיור בצד הדרומי מבלי שיפריד בין המזבח לפתח.

○ **רבי אליעזר בן יעקב** הוא התנא שחולק על **רבי יוסי הגלילי** וסובר שכל המזבח עמד בדרום. הוא לומד מהמילה **"צֶפֶנָה"** שצריך לפנות את כל הצד הצפוני לשחיטה, ואפילו שהמזבח עצמו לא יעמוד שם (בניגוד ל**רבי יוסי הגלילי**, שסובר שרק כלים אחרים לא יעמדו שם).

2. מה הדין של בעלי חיים שנשארו בלשכת הטלאים אחרי שהרומאים שרפו את ההיכל?

דין מזבח שנפגם

הגמרא עוברת לדון בדינו של מזבח שנפגם.

○ **מקור הדין: רב** אמר ש"מזבח שנפגם, כל הקדשים **שנשחטו שם** פסולים", אבל שכח את הפסוק שהוא המקור לדין. תלמידו, **רב כהנא**, מצא את המקור בארץ ישראל כשהוא פגש את **רבי ישמעאל ברבי יוסי** שדרש את הפסוק **"וְזָבַחְתָּ עֲלָיו"** – וכי על המזבח זבחים? אלא "עליו" פירושו "כשהוא שלם", ולא כשהוא פגום.

○ **מחלוקת רב ורבי יוחנן:**

▪ **רב:** רק קורבנות שכבר **נשחטו** כשהמזבח נפגם פסולים.

▪ **רבי יוחנן:** מחמיר וטוען שאחד זה ואחד זה פסולים – כלומר, גם הקורבנות שעדיין חיים ("בעלי חיים") נדחו ונפסלו.

▪ **שורש המחלוקת:** שרב סובר ש"בעלי חיים כשהם בחיים לא נדחים", ואילו **רבי יוחנן** סובר ש"בעלי חיים נדחים".

○ קושיות ותירוצים:

▪ **קושיה מברייטא:** הגמרא מקשה על **רב** מברייטא שאומרת: "כל הקדשים שהיו עד שלא נבנה המזבח... פסולים". הגמרא דוחה את הגרסה הזו כי היא לא מסתדרת עם הדעה ש"דחוי מעיקרו לא דחוי". לכן היא מתקנת ל"עד שלא נהרס המזבח", אבל גם הגרסה הזו נדחית כי הקורבנות היו מזדקנים ופסולים ממילא. בסוף, הגמרא מתקנת ל"עד שלא נפגם המזבח", ומהגרסה הזו קשה על **רב**, כי משמע שגם בעלי חיים נדחים כשנפגם המזבח.

▪ **יישוב הקושיה:** הגמרא מתרצת שאם כבר מתקנים את הברייטא, אפשר לתקן אותה עוד: "כל הקדשים שנשחטו... ואחר כך נפגם המזבח – פסולים". ולפי התיקון הזה, הברייטא עוסקת רק בקורבנות שנשחטו, ומתאימה לשיטת **רב**.

▪ **קושיה מדברי רב עצמו:** הגמרא מקשה שוב על **רב** מדבריו במקום אחר, שם פסק שמזבח הזהב שנעקר – מקטירין קטורת במקומו על הרצפה, ומשמע שהמזבח לא מעכב. בטח כשהוא רק נפגם.

▪ **תשובה:** הגמרא מתרצת שכמו **שרבי יהודה** מודה שנדרש מזבח לזריקת דמים (כפי שיבואר בהמשך), ככה גם **רב** מודה שיש הבדל בין הקטרת אימורים לזריקת דמים. אבל כשבשעת הפגם אין מזבח כשר לזריקה, הדם נדחה, והקורבן כולו נפסל.

3. בראיון עבודה אמרו לבנצי שהוא חכם מידי בשבילם האם יכול להיות שזה תירוץ ודרך מנומסת?

מחלוקת על קידוש העזרה בימי שלמה

כדי להסביר את ההבחנה שראינו בדעת **רבי יהודה** בין דמים לשאר עבודות, הגמרא מביאה מחלוקת תנאים לגבי חנוכת המקדש בימי שלמה.

○ הפסוק: "ביום ההוא קדש המלך את תוף החצר... כי מזבח הנחשת... קטן מהכיל".

○ דעות התנאים:

▪ **רבי יהודה:** מפרש כפשוטו – המזבח של שלמה היה קטן מדי לכמות הקורבנות (והמזבח של שלמה מכונה בפסוק "מזבח הנחשת" כיוון שהחליף את מזבח משה), ולכן שלמה קידש את רצפת העזרה כדי להקטיר עליה. מכאן ראה שהקטרת אימורים כשרה בכל העזרה.

▪ **רבי יוסי:** חולק, וטוען שהמזבח של שלמה היה גדול מספיק. הוא מוכיח את זה מהשוואה למזבח של משה: אם על המזבח של משה (ששטח המערכה שלו היה אמה על אמה) הקריב שלמה 1,000 עולות, אז על מזבח שלמה, שהיה גדול פי 400, ודאי היה מספיק מקום. אם ככה, למה קידש שלמה את העזרה?

- **רבי יוסי** מסביר שהפסוק בכלל לא מדבר על מזבח שלמה. הכוונה היא שמזבח הנחושת של משה **נפסל** לעבודה באותו יום, והתורה השתמשה בלשון נקייה ("קטן") כדי לתאר את פסילתו.
 - הגמרא **מקשה**, אם ככה, למה **רבי יהודה** חולק? הרי החשבון של **רבי יוסי** נראה נכון. על זה הגמרא **מתרצת שרבי יהודה** חולק על עצם ההנחה שהמזבח של משה היה קטן, וסובר שהוא היה גדול יותר. כתוצאה מכך, היחס בין המזבחות משתנה, ולפי חישובו אכן היה צורך לקדש את העזרה כדי להכיל את כל הקורבנות.
4. מה היה גובה המזבח של משה רבינו?

מחלוקת על מידות מזבח משה

הגמרא מסבירה שהמחלוקת הקודמת תלויה במחלוקת אחרת, לגבי מידותיו האמיתיות של מזבח משה.

○ מחלוקת על רוחב המזבח:

- **רבי יוסי**: סובר שהמידות הן כפשוטן: 5 על 5 אמות. (ומידות המערכה עצמה אמה על אמה)
- **רבי יהודה**: לומד בגזירה שווה של המילה "**רְבוּעַ**" מהמזבח שעליו התנבא יחזקאל. הוא מסיק שהמידות נאמרו מהאמצע החוצה ("מאמצעיתו היה מודד", כי הפסוק אומר "אל ארבעת רבעיו"). לכן, מזבח משה היה בגודל 10 על 10 אמות.

○ השלכות המחלוקת:

- לפי חישובו של **רבי יהודה**, מזבח שלמה היה גדול רק פי 11 ממזבח משה. אם על מזבח משה ניתן היה להקריב 1,000 עולות, על מזבח שלמה ניתן היה להקריב רק כ-11,000 – לא מספיק ל-22,000 הקורבנות שרצו להקריב, ולכן היה צורך לקדש את העזרה.
 - לעומת זאת, לפי **רבי יוסי**, מזבח שלמה היה גדול דיו, ולכן הפסוק חייב להתפרש כפי שאמר, שמזבח משה נפסל.
- הגמרא מביאה מחלוקת דומה לגבי גובה המזבח.
- **רבי יהודה**: סובר שהפסוק "**וְשֵׁלֶשׁ אַמּוֹת קָמְתוּ**" הוא כפשוטו.
 - **רבי יוסי**: לומד בגזירה שווה של המילה "**רְבוּעַ**" מהמזבח הפנימי, שגובהו היה פי שניים מאורכו, ולכן גובה מזבח משה היה 10 אמות.
- **רבי יהודה** מקשה על **רבי יוסי**: איך ייתכן שהמזבח (10 אמות) גבוה יותר מקלעי החצר (5 אמות), והכהן שעובד על גבי המזבח יראה מבחוץ? זה לא דרך ארץ.
- **רבי יוסי** עונה שהקלעים לא היו רק בגובה 5 אמות. את הפסוק שאומר "חמש אמות" קומתו הוא מפרש כחמש אמות **מעל** שפת המזבח, כך שהגובה הכולל שלהם היה 15 אמות. ואת הפסוק שאומר "שלוש אמות קומתו" על המזבח הוא מפרש כגובה שמשפת הסובב ולמעלה. והגמרא תמשיך לדון בכך בדף הבא.